

Vivimos unha longa traxedia

MANUEL RODRÍGUEZ LÓPEZ

Premio Prosa do segundo concurso literario «Nós».

Adicado a Anxel Fole

CADRO PRIMEIRO

(Na escea unha cociña labrega. Manuel, Xesús e Xan de Outeiro están sentados nun banco galego que ao tempo serve de táboa. Enriba déla tres cuncas de viño e un xarro de barro. A Xobita e mais a filla están sentadas nunhos tallos. Na lareira forte lume. A esquerda están o cunqueiro, a artesa, o vertedeiro e o forno. A dereita, a porta de entrada e outra máis cativa pra ir ás cortes. Ao fondo, as escaleiras pra rubir aos coartos).

Xesús.—Don Ensebio sempre cubizóu verse nos xornáis, ouvir falar dil na capital. Angazóu cos intreses dun choio no que il endexamáis espuxo cousa. Pior alcalde non podiamos soñalo.

Manoel.—Metéuse nun belén e non sabe cómo sairá dil. Vai ser a sua acabación. Dis que anda euzoufado na danza dun desfalco:

Xesús.—Iso, Dios me perdoe, sempre o maliciéi. Estribillóu moito no do encoro e coído que a sua testa non cismóu nada bon.

Manoel.—Rapa unha vida... il sempre no café e no xogo. Non lle doi o diñeiro. Nin que tivera burato nas maus. Il sempre de viaxes, xantares, con xentes de rebumbio na sua casa... De dónde sale tanta peseta de Dios.

Xan do Outeiro.—Todo sale de Pereira. Hastra o piso que lle ten a todo confort en Madrí a unha madame.

Xobita.—Iso son marmuraciós. A veces apúñense cousas que non son tal.

Xesús.—Hai fundanza abondo de que é verdá. Apañoú un cargo que xa, xa! E, amáis do que roubóu, il non perdéu cousa. E normal que collera vicios!

Xan de Outeiro.—Xobita, cando o Xesús o dí... Van ser da familia... seica.

Xesús.—Ben alleo estaba a eso. O Paco non se estrevéu a decirmo e falóulle á Carmen. Cando tal ouvín, houbera querido millor que meu fillo non tivera nado.

Manoel.—Fas mal de tomar o namoramento ise tanto pola mala. Pra ti non é deshonra. Eu diría que medras.

Xesús.—Craro: De caseiro do Pombal chego a dono das suas terras! Sabedeo! Quero millor ver ao Paco casado coa máis probe do lugar, ca emparentar co sangue dise amancebado.

Manoel.—Non es ti quen perde un fillo. Ti medrarás porque o Paco seguirá sendo teu e daráche unha filla: A Esther, queazona coma nosoutros e non atura as cacicadas do seu pai

Xesús.—Os cachos tiran á ola. Odio isa patulea. Nin don Eusebio nin os intreses alleos que representa tiveron doo das nosas mágoas, nin souperon de sudas, pegados aos

arados. Endexamáis sentiron apego ao noso pobo.

Manoel.—Iso é verdade. Non botaron unha mira polas terras nin por nós nin polos nosos fillos. Se tiveran entrañas, se souperan das nosas angueiras, se quixeran ás nosas xentes, non as arrempuxaran pro estranxeiro. O verdadeiro adianto da nosa Nación comenza coa riqueza das aldeas. Aproveitar os seus recursos, arrincarlle á terra o ferro, traer máquinas pra traballar millor as leiras e os nosos fillos non camiñarían.

Xesús.—En ti inda tiveches sor te con que os cuñados che deran unha mau. E a miña pequena que está a servir, lonxe da casa, a quen non lle ten garimo, sen máis apego e consolo que a filla do Xulio servindo a estranos tamén?

Xan de Outeiro.—E o meu fillo e a miña nora, que se viron na obriga de mandar a meniña cabo de nós pra iles traballar os dous e xuntar unhos pesos? E o Rosendo? ¿E a Cándida? ¿e o Pallares, que alabarado pola paganda, coidaba facer fortuna ao pe do encoro que foi a sua ruina'

Xesús.—Millor fora morrer balxo dun carro, ca ver como tripan o que nosoutros o os antergos aloumiñamos tantas xeneraciós.

Xobita.—As inxusticias foron deica agora a mala estrela do noso pobo. Un día libertarémonos do usureiro e do cacique. Un día viran a parar as contribuciós ao pobo de onde saíron. Gobernarémonos en por nos e entón haberá escolas. A xente adeprenderá a traballar con proveito. Teremos máquinas que pagaremos a poucos; pero nosoutros xa non albiscaremos tal cousa.

Maruxiña.—Eu teño fe que todo se arranxará.

Manoel.—Meniña, dame o corazón que ti verás a gloria de Pereira. A nosa xuventude recollerá o froito de tantos anos de semente. Eu adiviño que todos os fillos de Galicia xunguiránse ao redor da mesma bandeira e coa mesma idea. Daquela agromará a arbore da Patria ricaz.

Maruxiña.—O noso lugar e todos os irmáus que viven no desterro, vencellados, xeneraremos a forza que nos leve ao trunfo. El benzoado seña Dios se vos fai a gracia de que vexades tan cubizado espertar en pago ás vosas doores.

Cai o pano

CADRO SEGUNDO

(Casa de Don Eusebio. Na saa de estar aparecen a Esther e os seus pais)

Don Eusebio.—Anda na boca das xentes que seica tes qué ver co fillo do Xesús. Vasme decir qué hai de verdá.

Esther.—Por San Xoán xuróume que somentes eu tiña asento no seu corazón e acetéi o seu amar.

Don Eusebio.—Pois hoxe mesmo diráslle que o pensaches millor e que do dito non hai nada. E cousa que non ten agarda.

Esther.—Cada día que pasa quérolle máis.

Don Eusebio.— A xuventude é tola. Dempóis veñen as mágoas. ¿Qué fada te embruxaría pra pensares siquer tal cousa? O Xesús pode chegar a ser o meu consogro? Il que sempre foi a esquerda da miña dreita? Cómo queres mesturar o sangue dos Pombal coa do fillo dun caseiro?

Esther.—Na boa crianza está a fidalguía. Iles teñen ben sentado o creto. Canto teime será dar de couces contra un aguillón.

Don Eusebio.—Denantes de verte casada con il, denantes de ver luxado o meu creto, quero millor verte morta. Esther.—Iles están coa razón. Don Eusebio.— ¿Tamén te puxeches do seu bando? Esther.—Sí.

Don Eusebio.—¿Tí queres que Pereira durma sempre na rutina? Tamén te laias por unhos recantos de terra? Hai cousas que merecen lousas! Queres vivir sen luz pra fuxires ás miradas do teu pai e parrafear nas corgas co lacazán do Paco?

Esther.—Eu opóñome á fame e á emigración.

Don Eusebio.—Argumentas coma iles. As grandes capitales, logo, sobran. Todo o mundo ten que vivir na aldea. As grandes cidades hai que esborrallalas. Os grandes polígonos industriais esnaquízalos.

Esther.—Queremos que non nos obriguen a emigrar ao leilán pra apandar cos traballos máis baixos. Por qué arrincades aos fillos dos colos da familia, aos homes das suas mulleres e por qué botades ás rapazas ás grandes cidades, ateigadas de vicio e prostitución?

Don Eusebio. —Adeprendiche moito...

Esther.—Inda que a miña mai está calada, sei cousas piores que deshonran a don Eusebio Pombal; piores ca os amores da sua filla co Caseiro.

Don Eusebio.—Ti estás alabarada. Xa che dixen que viute unha malafada. Coido que cambiarás a tua cismadura. Doutra, faréicha cambear eu!

Esther.—Non hai forza que me arrinque o que levo espetado no peito.

Don Eusebio.—Namentras o teu pai...

Esther.—Non o recoñezo por pai! Vostede, don Eusebio de Pombal, non é merecente

nen dino de ser o meu pai!

(Don Eusebio alanca cara ela afogueirado. A mai interpónse. A Esther continúa destemida).

Esther.—Vostede é un amancebado! A miña mai a sua escrava! A un solteiro aquécelle andar de ruada; pero vostede, casado, é un adúltero!

Don Eusebio.—Deica ahí chega o teu cegamento. Así deshonoras ao teu pai e á tua mai que che deron o ser? Malia o berce que te abalou!

Esther.—Tan ben como o sei eu, sábeo ela. Sábeo todo o pobo. Coas suas andanzas en Madri, andamos todos nas bocas do mundo. E tense en moita altexa aínda...

(A mai rompe a chorar abrazándose á filla).

Dona Pura.—Sí, Eusebio. Todo Pereira sábeo. Vendiches a ialma ao demo.

II dalles un empuxón e sale feito un furacán. Mai e filla fican a chorar.

Cai o pano

CADRO TERCEIRO

(Está anoitecendo. O Manoel e a sua muller camiñan, de vagar, á beira do río, por un carreiro do piñeiral. Ollan pro pantano cheo hastra os cumios, todo il iluminado por centos de luces. No outo da ribeira, ao longo da pista, os chalets dos peritos e xefes da obra. A dreita duas ducias de casoupas que semellan mais ben tendales pra gardar a leña).

Xobita.—Lémbraste, Manoel, da chousa que tiñamos perto do lameiro do Furelo? Cantas bágoas me ten feito arrincar a sua acordanza!

Manoel.—Dende o encoro hai trinta metros. Xa estará cuberto de laxes. Tamén se me acorda a min cando o Xaniño escomenzaba a agatuñar por alí arriba. Ti alindabas a marela e coidabas de que non fora pacer á namela do de Outeiro namentes facías un pantalociño pro neno. Eu chegaba do monte, da bouza, e xuntos íamos xantar. Logo correron os anos e xa coa pequena, gardaba il da mesma marela e mais dunha xuvenca. E íamonos apañando. Hoxe vivimos a cotenadas. Lambéronos os bes e, por mais que arbullemos, non chegamos a cousa. E gracias ao que nos vai mandando o fillo...

Xobita.—Soios os tres. O Xaniño lonxe, cando tornaremos a velo?

Manoel.—Dios fará que volva con ben. II que castiga aos larpeiros pra escarmento dos demáis tamén premia aos bos e xenerosos.

Xobita.—Os ruis, níste ou na outra, teñen o seu pago.

Manoel.—Lástima que ás mais das veces non lles chega hastra a morte. Xa ves don Eusebio que logo fuxíu cando lle viu as orellas ao lobo.

Xobita.—Non quixera estar na súa ialma, con todo e ser moito o diñeiro que se lle apegóu ás unllas co choio do seu cargo.

Manoel.—No seu corazón ten que ser noite pecha. Ao fin levantóuse a lebre.

Xobita.—A Sociedade, coa súa complicidade, roubóunos e pagóunos os leiros a prezo de esterco.

Manoel.—O agro do Toural habíase tomar uuha regalía e todo quedóu en fume,

Xobita.—Moito prometeron, cando chegóu o intre de anegar as terras, pra acalar á xente... Escoita: Debe vir xente.

(Escoltan os dous querendo adivinar quén ven).

Manoel.—Coido que son o Xesús e don Enrique.

(Entran o Xesús e don Enrique).

Don Enrique e Xesús.—Boas noites!

Manoel.—Que novas lles trae por eiquí?

Don Enrique.—Don Eusebio está preso

Xesús. —Tarde ou cedo a Xustiza sempre brila

Don Enrique.—Saíulle a porca capada!

Xobita.—De Dios lle veña piedade!

Don Enrique.—Botóu a ialma ao lombo e rubíu a conta de todos; pero, caíu axlña!

Xesús. —Estarávos adoecido! Roubóunos a nós e á Sociedade pero se ben é verdá que o pobo non ten abogados, éla teno todo.

Manoel.—Emporiso non deixa de ser outra mágoa mais pra Pereira. En poucos anos vivimos xa unha longa traxedia. Os pais perdemos os fillos; os amigos están arredados por miles de kilómetros; outros, como a Cándida, nos burdeles das grandes cidades, perderon a honra; modos non tornarán na vida.

Xobita.—Qué soios! Canta mágoa! A nosa xente polo mundo adiante e eiquí samente ficamos os vellos e os que aínda non sirven pra o traballo!

Xesús.—Na Francia moven tornos e fresas coa electricidade do Furelo. Os nosos pobos quedaron sin moxedá.

Manoel.—Coidan que somos raíces vellas, recordos folklóricos, pero somos moito máis. Somos pais que sentímonos roubados, asoballados, magoados no corpo e no corazón.

Cai o pano

EPILOGO

(Nunha cárcél lóbrega aparece don Eusebio, inquedo, a cavilar, sentado nunha táboa longa, arrimada á parede. A carón dil, un plato e un anaco de pan. Non hai outra cousa na estanza. A luz é cativa. A esquerda unha porta de ferro. De súpeto aparecen na escea un fato de persoas, que somentes levan ao descuberto as suas caliveras. A que vai diante ten un fachuco de pallas acendido. Namentras se colocan de fronte de don Eusebio, falan todas a un tempo verbas que o púbrico non comprendo. Don Eusebio incorpórase alporizado).

Calivera 1^a.—Eiquí o tedes a don Eusebio, a causa da nosa perdición.

Calivera 2^a.— ¡Xa cheira a podre!

Calivera 3^a.— ¡Tardará ben en limpiar os osos!

Don Eusebio.— (Facendo tenzón de botarse a elas). ¿Qué vos propoñedes, carautas porcallentas?

Todas.— ¡Non somos tal. Ollanos ben!

Calivera 1^a.— Vives nun cubil coma os porcos. Non somellas home!

Calivera 2^a.— ¡Estás ben cebado pro teu San Martiño!

Calivera 3^a.— ¡Canto verme roerá nos teus touciños!

Todas.— Chegóuche a hora da Xusticia e aínda coidas sair con ben.

Calivera 1^a.— Aforcaránte na praza á vista do mundo!

Calivera 2^a.— ¡E a xente cuspiráche na cara!

Calivera 3^a.— ¡Os sapos teñen millor fin e son menos noxentos ca ti!

Todas.— ¡Ti, noutrora Xuez e señor, acetarás a condena!

Don Eusebio.— ¿Coidades que estamos no antroido? Gardas, acudide axiña.

Todas.— ¡Acudide, si, que a forca xa está amañada!

Don Eusebio.— ¡Desvergonzadas, fora!

Calivera 1^a.— ¡Viñemos pra facerche un favor!

Calivera 2^a.— ¡Vante aforcar esta mañá!

Calivera 3^a.— ¡Vas ser a divertición do pobo!

(Don Eusebio agarra o prato, única cousa que ten a mau e guidallo con forza á calivera 3^a. O prato esfachicase na parede).

Todas.— Non teimes, don Eusebio. Non somos unha antroidada. Somos a froita das tuas sementes.

Calivera 1^a.— ¿Non reconoces en min ao Pallares?

Calivera 2ª.— ¿Non te lembrás da Cándida?

Calivera 3ª.—Olla na miña testa o sinal da metralleta que me feríu de morte en terras alleas.

Todos.— Vimos por tí.

Don Eusebio.— ¡Podedes ir ao inferno!

(Bótase cara iles e os seus puños baten no vacío. Unha forte gargallada do fato de mortos, saca do seu xuicio ao cacique que berra petando forte na porta).

—Don Eusebio.— Gardas! Gardas! ¡Gardas!

Calivera 1ª.— ¡Iles non viran. Acabóuchese o mando. Xa non fas nen desfás en Pereira do Furelo!

Calivera 2ª.—¡Agora és o derradelro verme!

Calivera 3ª.— Os gardas non che valen. Viran cando lles pete o levarante pra sempre.

Todas.— ¡Si foras home de honor, escollerías a tua morte!

Don Eusebio.— ¡Se tivera con qué, xa o tiña feito; pero a vos levaríavos por diante!

Todas.— ¡Xa fumos. Agora tócache a til

Calivera 1ª.— ¡Decídete!

Calivera 2ª.— Faino denantes que veña a Xusticia!

Calivera 3ª.— ¡A forza xa ten presa!

Todas.— (Atende o calco marcial dos carceleiros que veñen polo reo)

(Cada vez máis cerca oise o barullo dos carceleiros. Don Eusebio colle forzas e abalánzase contra as caliveras, coma un carneiro, batendo coa testa na parede).

Calivera 1ª.— ¡Non tes mester de pistola. Volve!

Calivera 2ª.— ¡Nen de coitelo!

Calivera 3ª.— ¡Nen de adibal!

Todas.— ¡A xente que agarda acarón da forza, non poiderá cuspirche na cara!

(O esalcalde toma pulo e abalánzase de novo contra das caliveras, feríndose de morte ao crocar na parede).

Calivera 1ª.— Ben! Es un mestre!

Calivera 2ª.—¡Endexamáis vin tal cotenada!

Calivera 3ª.— ¡Qué grande suicida!

Todas. — Ao fin acougaches! Namentras escomenza a baixar o pano, oise aos carceleiros que desferrollan a porta. Desaparecen as caliveras e don Eusebio fica no chao).